

Lapsuus kaupungissa

Lapsuuden tilat, leikki ja liikkuminen
Helsingissä ennen ja nyt

Veera Moll, Aalto-yliopisto, veera.moll@aalto.fi

kuva: Camilla Mickwitz: Jasonin kesä, 1976

Esityksen rakenne

Johdanto

Ennakkokysymykset, lasten leikissä ja liikkumisessa tapahtuneet muutokset

Lyhyesti teoriasta: tarjoumat ja itsenäinen liikkuminen

Kaupunkilapsuuden kaksi ajanjaksoa:

Itsenäiset lapset 1950-1960

Standardoituva lapsuus 1970-1980

Johtopäätökset, keskustelua

Ennakkokysymys 1: Leikkimuistot

“Pimeäpiiloo taskulampuilla. Mukana koko lähitienoon lapset ja alueena koko lähitienoo (turvallinen taajaman osa). Aina oli lunta jo melkoisesti ja toki myös pimeää. Leikki oli jännää ja mukavaa. Mukana eri-ikäisiä. Illasta meni ulkona rymytessä useita tunteja.”

- Lapsuuden leikki muistetaan fyysisenä ja vauhdikkaana
- Omaehtoinen leikki, tekeminen, liikkuminen ja vapaus
- Omien rajojen hakeminen, pelon hallinta
- Seura: pienet ja isot kaveriporukat, naapurit, sukulaiset, harvoin aikuiset
- Ympäristön tarjoaman monenlaiset toimintamahdollisuudet: metsä, puungrungot, pelto, katu, piha, puisto, kivi, pimeys, vaihtuvat vuodenaajat..

Kuva: Kaivopuisto 1983, Eeva Ristan oma arkisto

Kuvat: Kallio 1970, Simo Rista; Riihimäki 1970, Eeva Rista, Helsingin kaupunginmuseo; Kruununhaka 1980, Eeva Rista; Herttoniemi 2022, Kukka Ranta.

A?

Ennakkokysymys 2: Vähenevät ulkoleikit

- Ulkona leikkimisen kilpailijana digilaitteet
- Vapaan, spontaanin ulkoleikin vaihtuminen ohjattuihin harrastuspaikkoihin: halleihin, sisätiloihin, seuroihin
- Joutoajan puute – elämä on ohjelmoidumpaa
- Lapset eivät tunnu keksivän itse leikkejä ja tekemistä vaan vaativat aikuisten ohjausta
- Autoilu ja autot lasten liikkumisen vähentäjinä
- Aikuisten lisääntynyt ja ”liiallinen” huolenpito, tiet silotellaan ja vaarat poistetaan lasten elämästä
- Lian pelko
- Vapaiden leikkialueiden, niittyjen ja metsien katoaminen; sellaisen leikkitalan puute, jossa saa rymytä, rakentaa ja pitää ääntä

”Toisaalta on muuttuneet ja toisaalta ei. Mä olen lapsuudessa leikkinyt ja liikkunut välituntisin ja vapaa-ajalla naapuruston lasten kanssa. Ja kyllä sitä samaa tekevät omatkin lapset edelleen. Leikkivien lasten joukko on vähentynyt, ei enää haeta (pyörällä tai kävellen) naapurista kavereita samalla tavalla ulos kuin omassa lapsuudessa. Nyt sen liikkeen hoitaa kännykät. Toisaalta suositut ulkoleikit ovat pysyneet aikalailla samanlaisena.”

Family

In praise of raising children in the city

Jenny Hudson and her husband have loved living in Birmingham since their early 20s. Unlike many of their peers who have left to bring their children up in the country, they believe the city has more to offer families – it's a question of confidence, she thinks

• Share your stories, photos and videos that celebrate raising children in cities via

Kaupunki

Lapset eivät saa enää liikkua niin vapaasti kuin 50-luvulla

Helsingin Sanomat piirsi karttaan 50-, 70- ja 90-luvuilla Kalliossa kasvaneiden leikkiympäristöt.

Kaisu Mollanen HS

Kotimaa

Aikuisten pelot vievät lapsilta ulkoleikit

Ylihuolehtivat nykyvanhemmat kasvattavat turvakaukalosukupolvea, jonka elinpiiri on kapeampi kuin koskaan ennen. Erikoistutkija Marketta Kyttä on huolissaan lasten liikkumatiilan katoamisesta.

Kuva: YLE

2.3.2010 6:43 • Päivitetty 3.3.2010 8:47

Avaa Yle-sovelluksessa

Jaa

yle.fi

How children lost the right to roam in four generations

22:09 BST 14 Jun 2007 , updated 01:03 BST 15 Jun 2007

MIELIPIIDE

Lapset

Julia Thurénin kolumni: 80 prosenttia alle kouluikäisistä lapsista liikkuu liian vähän – ja syynä eivät ole digilaitteet

Lapset eivät liiku ja leiki nykyään tarpeeksi, ja siitä me aikuiset saamme syyttää ihan itseämme, Thurén kirjoittaa.

Sunnuntai | Kolumni

Vapauttakaa lapset

Lapset eivät enää riehu ulkona. Leikin puuttuminen vahingoittaa kasvua ja mielenterveyttä.

Kuva: MATTI PIKKUJÄMSÄ

Annikka Mutanen HS

2.10.2022 02:00 | Päivitetty 2.10.2022 07:32

ERÄÄNÄ päivänä viime viikolla sattui erikoinen tapaus. Naapurin pihalta kuului korvia särkevää kiljuntaa ja kikatusta. Sitä jatkui tunteja.

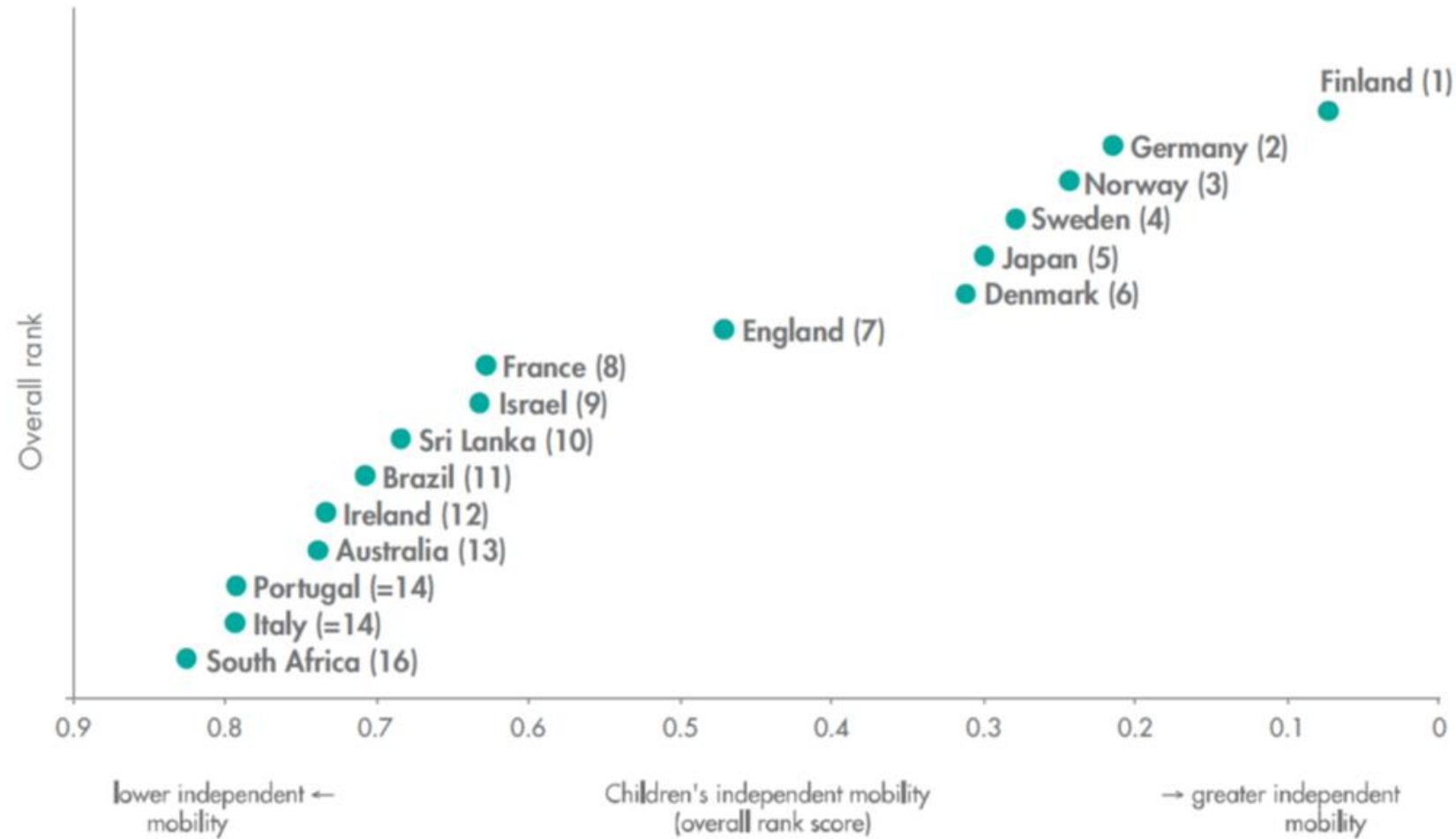

Omaehtoinen liikkuminen = mahdollisuus kulkea ympäristössä ilman vanhempien suoraa valvontaa

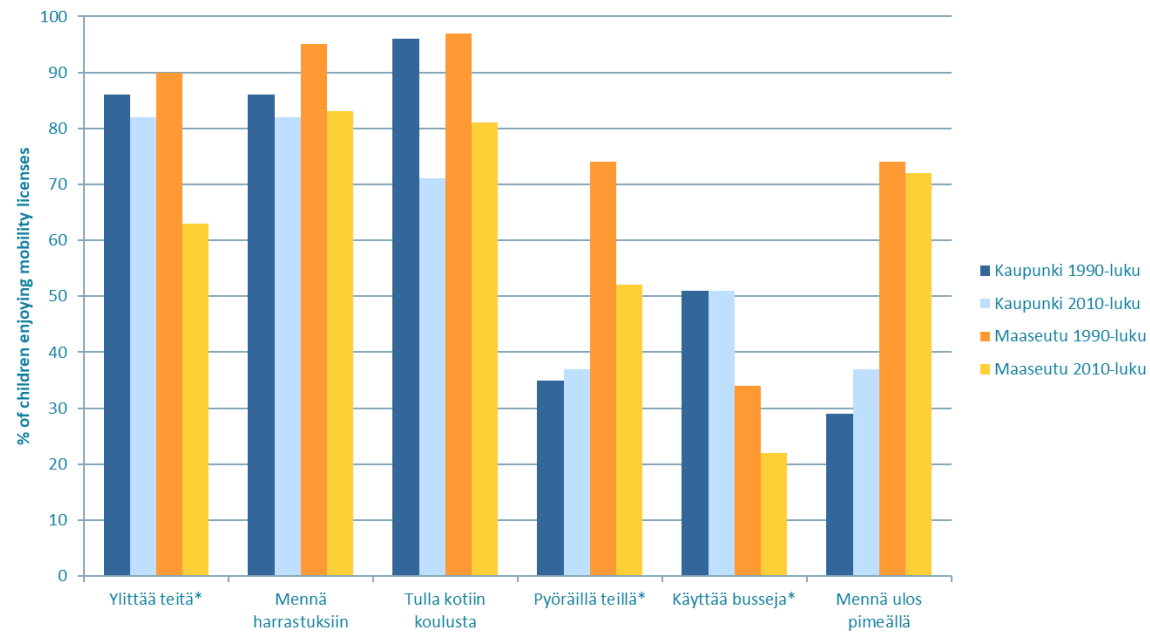
Kuva: 1949, Helsingin Kaupunginmuseo

Figure 3: Differences in overall children's independent mobility levels compared

B. Shaw, M. Bicket, B. Elliott, B. Fagan-Watson, E. Mocca and M. Hillman
Children's independent mobility. An International Comparison and Recommendations for Action. (London, 2015), 15.

Lasten itsenäisen liikkumisen vähentyminen 20 vuodessa (Kyttä et.al. 2015); Fyysisen toimintakyvyn Move! –mittaukset (2022)

Tiedote 14.12.2022

Lasten ja nuorten fyysisessä toimintakyvyssä merkittäviä alueellisia eroja

Ajankohtaista Perusopetus Liikunta ja urheilu
Hyvinvointi Move! Liikunta

Peruskoulun 5. ja 8. luokkalaisten fyysinen toimintakyky on pysynyt edellisvuoden tasolla – noin 40 prosentilla oppilaisista toimintakyky voi aiheuttaa haasteita arjen jaksamiseen, selviää vuoden 2022 Move!-mittauksista. Tuloksissa on merkittäviä alueellisia eroja. Lasten ja nuorten toimintakykyä ja liikkumista on tärkeä edistää jatkossa hyvinvointialueiden ja kuntien yhteistyönä.

Kuva: Canva

Ongelmat
Ratkaisut
Ihannetila

*Koti vaiko kasarmi lapsillemme –
pamfletti, Heikki von Herzen,
Väestöliitto.*

Lapsi ja nuoriso (1947),
Lastensuojelun keskusliitto

*Mitä lapsi tarvitsee
asumisessa? (1977),
Mannerheimin
lastensuojeluliitto*

*Asuntopolitiikka (1953),
Väestöliitto*

[illegible]

Kaupungin itsenäiset lapset 1950-60 (1/3)

Vauhdilla kasvava kaupunki, alueliitokset,
kiihtyvä rakentaminen

Väestönkasvu, suuret ikäluokat

Lapsia oli paljon julkisissa ja puolijulkisissa
tiloissa

Suuri liikkumisen vapaus

Kuva: Saarinen, 1956, Museovirasto

Kaupungin itsenäiset lapset 1950-60 (2/3)

Lasten leikki ja liikkuminen omatoimista ja monipuolista: Kaupunki pystyi pitkään tarjoamaan kaupunkimaisen rakennetun ympäristön lisäksi lapsille tärkeitä luontoalueita.

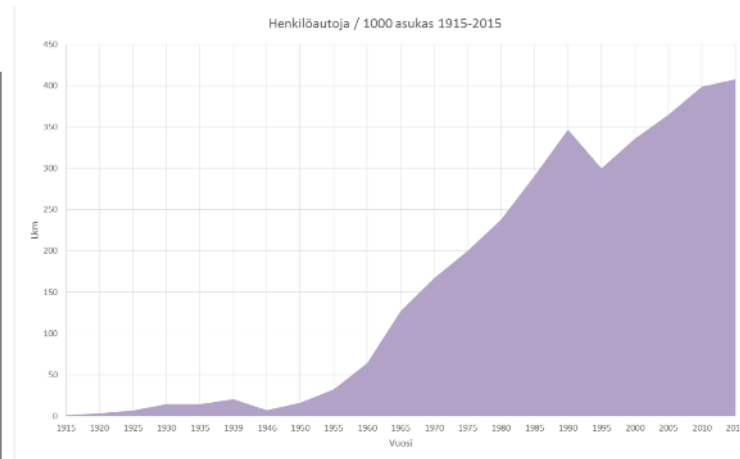
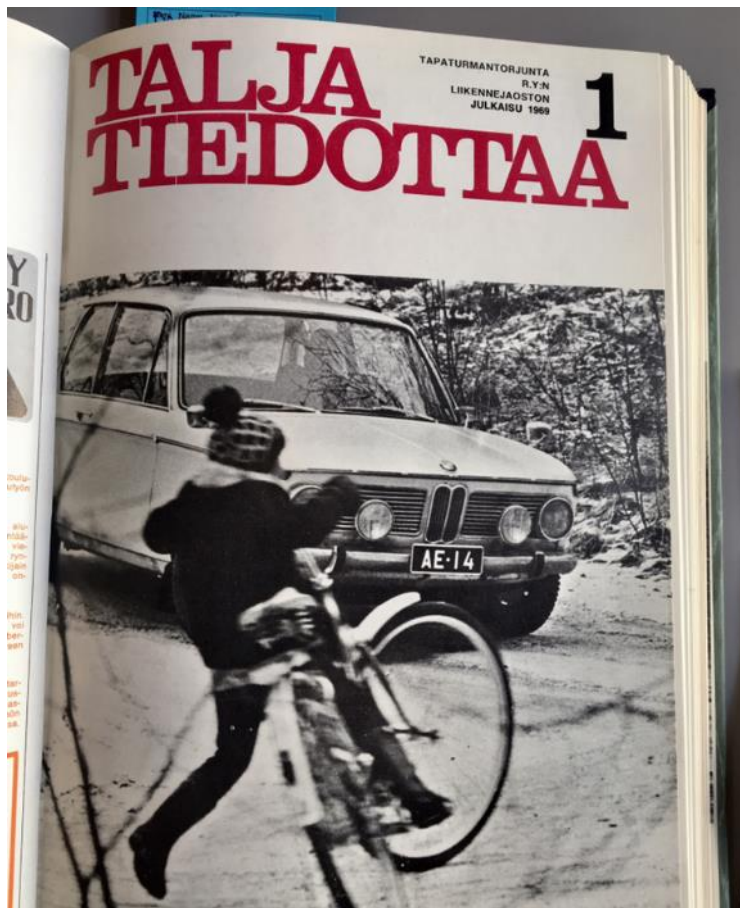
Leikkikentät, urheilukentät, kadut, pihat, kaupunkiluonto

Myös ”kielletty kaupunki”

Monipuoliset tarjoumat

Itsenäinen liikkuminen vai pakkoitsenäisyys?

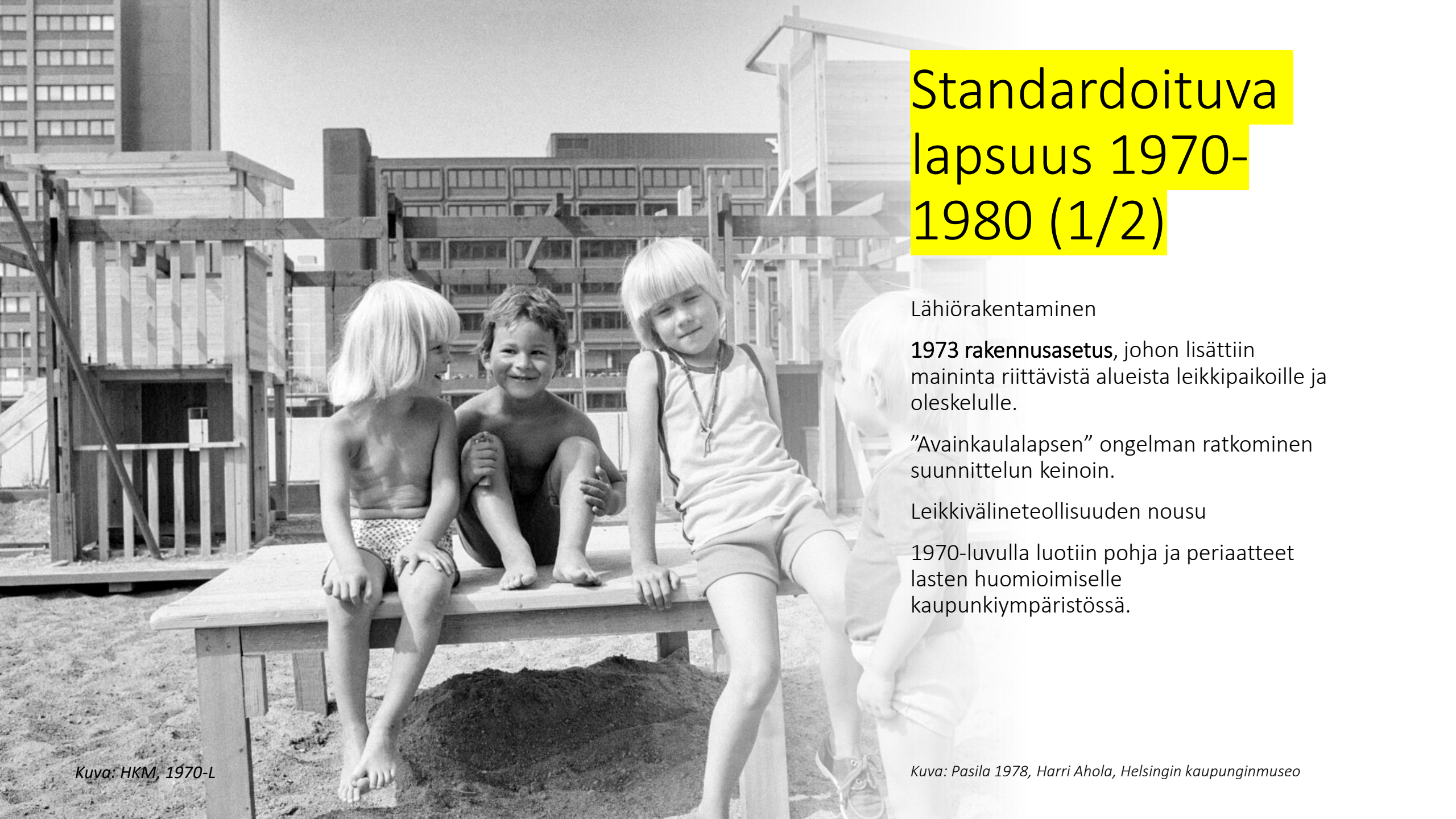

Kaupungin itsenäiset lapset 1950-60 (3/3)

Hälyttävät liikenneonnettomuustilastot

Huoli lasten turvallisuudesta ja
puutteellisista leikkialueista.

Standardoituva lapsuus 1970- 1980 (1/2)

Lähiörakentaminen

1973 rakennusasetus, johon lisättiin maininta riittävistä alueista leikkipaikoille ja oleskelulle.

”Avainkaulalapsen” ongelman ratkominen suunnittelun keinoin.

Leikkivälineteollisuuden nousu

1970-luvulla luotiin pohja ja periaatteet lasten huomioimiselle kaupunkiympäristössä.

KEINUT, metallirakenteiset, asuntotalon

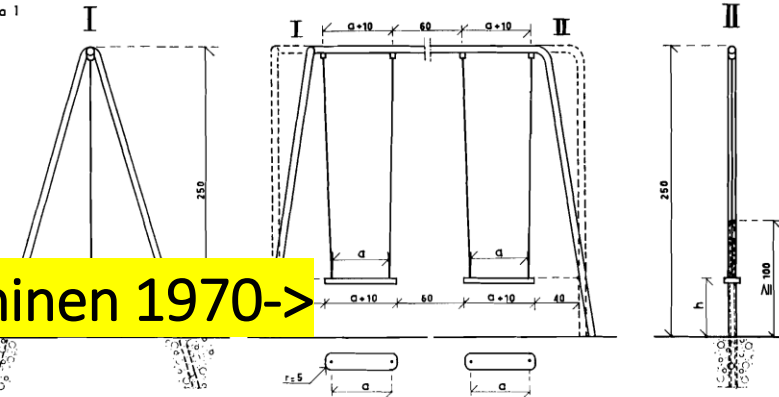
Muita pihamaan laitteita ryhmässä RT 897...

Eritelmä:

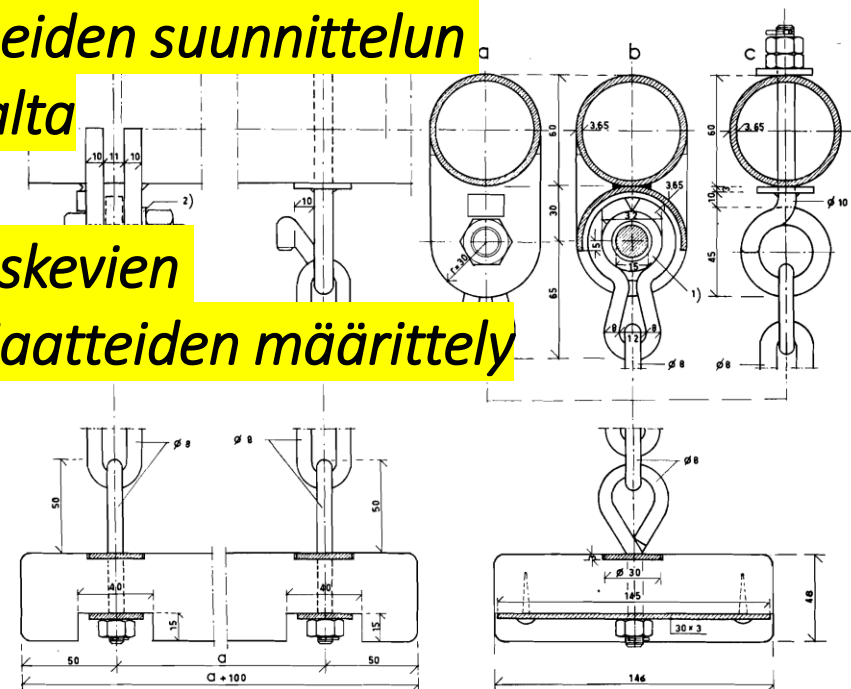
pystysuora tai vino perusmuoto
keinuteline (I tai II)
ketjun kiinnitys (A tai B)
mitat a ja h (kuva 1)

esim. RT 897.15/vino/I/A/a = 45, h = 50

Kuva 1

Kuva 2 1:2.5

1) suljettu urakuulalaakeri n:o 6002 zz (15 x 32 x 9)

2) jousialuslevy

3) kulmat pyristetään

5/77/2 000/Va Rakennustietosäätiö 1977

1961 RT 897.15

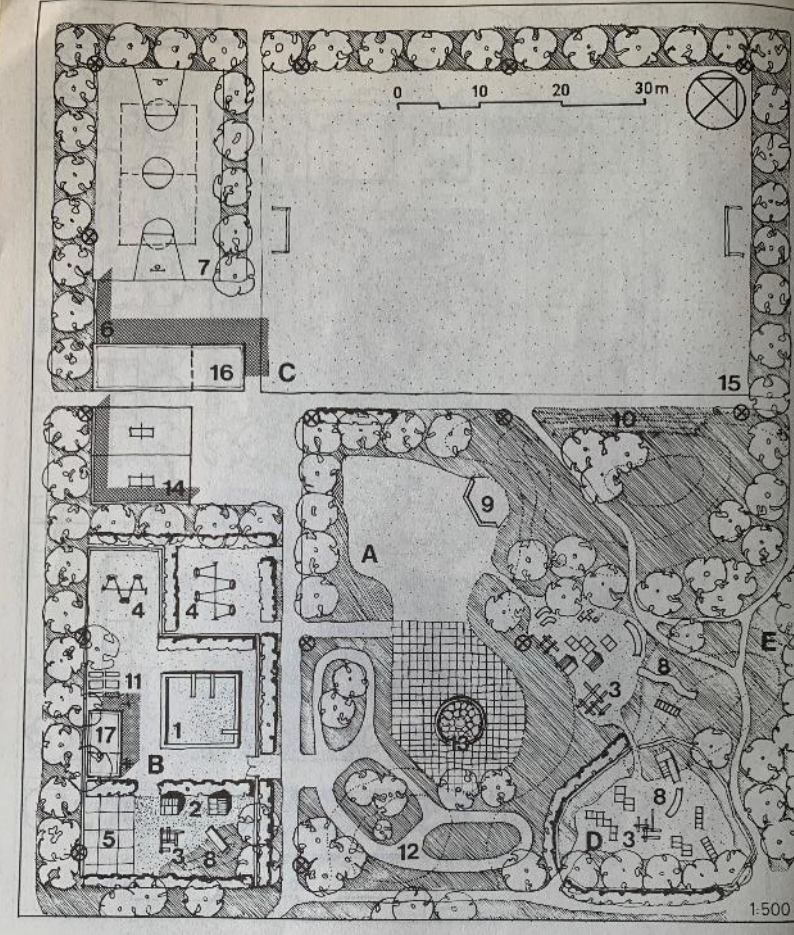
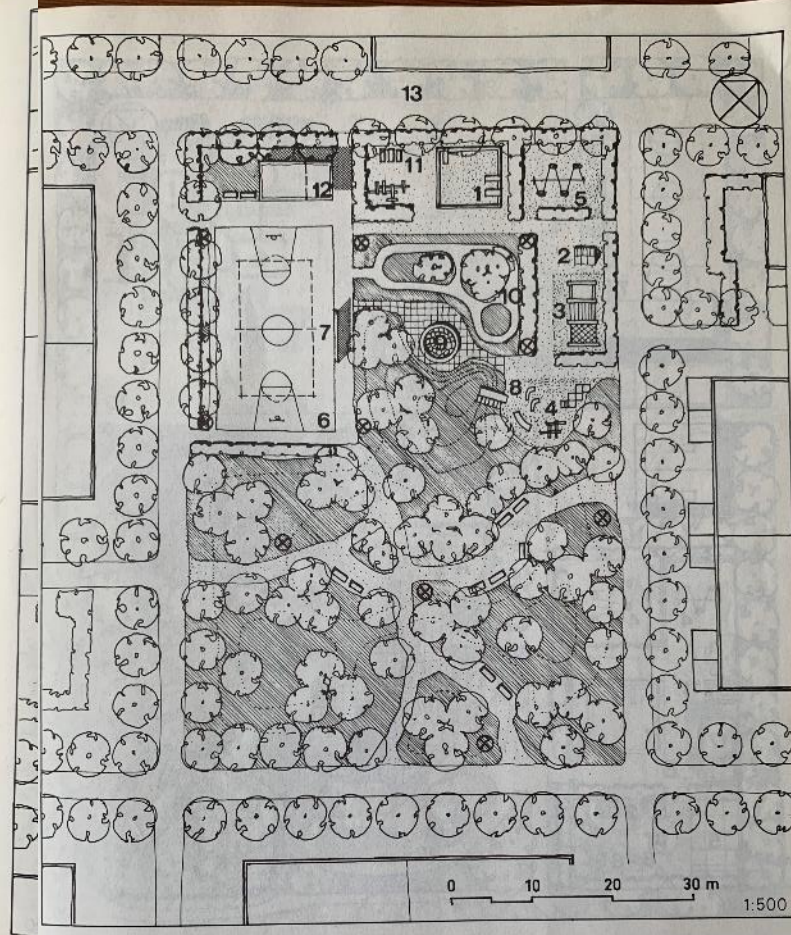
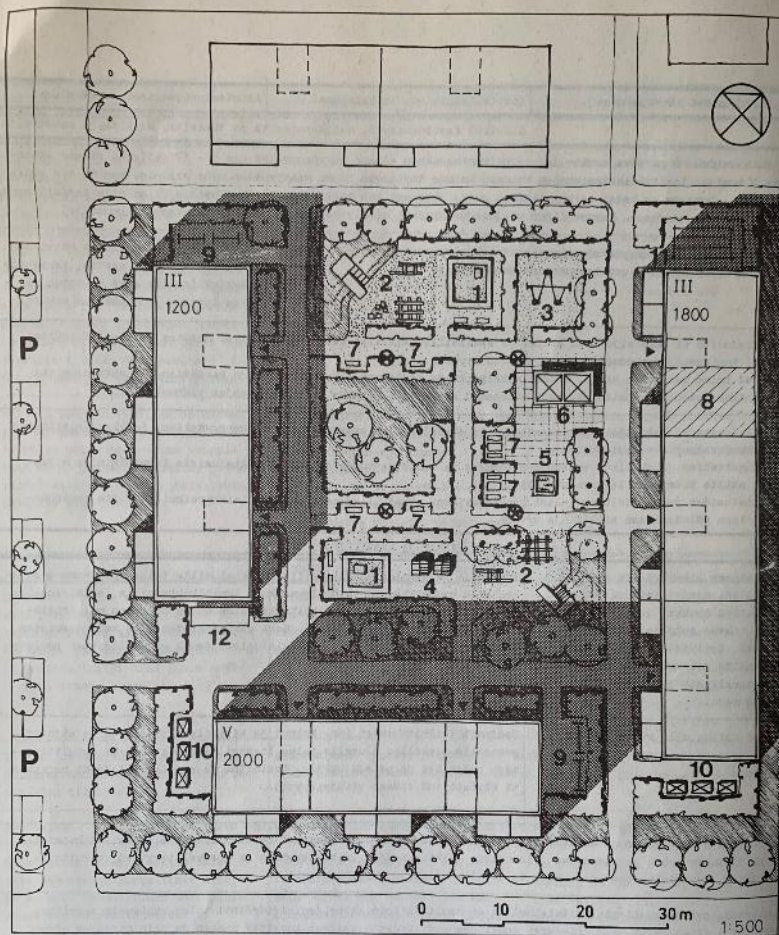
Sfb (78)

UDK 796.1

Lapsuuden standardoituminen 1970->

(1) Makrotaso: Asuinalueiden suunnittelun periaatteet lasten kannalta

(2) Mikrotaso: Lapsia koskevien (leikki)ympäristöjen periaatteiden määrittely

TONTTIKOHTAINEN LEIKKIALUE, periaatepiirros

	Nurmi	1. Hiekkalaatikko	10. Jätteet
	Sora	2. Kiipeily, liuku, tasapainoili	11. Pyykinkuivaus
	Pehmeä hiekka	3. Keinut	12. Polkupyörätelineet
	Asfaltti	4. Leikkiköki	P Autopaikat
	Lästoitus tai kiveys	5. Vedenottoaika, uittosilla	
	Puistovalaisin	6. Ketos	
		7. Alkujen oleskelu, penkki, pöytä	
		8. Sisäleikit, varasto, WC	
		9. Tontin	

KORTTELIKOHTAINEN LEIKKIALUE, periaatepiirros

	Nurmi	1. Hiekkalaatikko	12. Ketos ja varasto
	Sora	2. Leikkiköki	13. Jalankäyttö ja pyöräily
	Pehmeä hiekka	3. Kiipeilykäsia ja -verhoja	
	Asfaltti	4. Kiipeily, tasapainoili	
	Lästoitus tai kiveys	5. Keinut	
	Puistovalaisin	6. Pelikenttä	
		7. Pöytä ja penkit	
		8. Lasku	
		9. Suunnittelu, vesileikit	
		10. Kolmipyörä	
		11. Pöytä ja penkit	

ASUNTOALUEKOHTAINEN LEIKKIALUE, periaatepiirros

	Nurmi	A Leikkiköki	6. Pöytä ja penkit
	Sora	B Pienien lasten leikkialue	7. Pelikenttä
	Pehmeä hiekka	C Pelikenttä	8. Lasku
	Asfaltti	D Leikkialue (rokkaleikkialue/leikkialueleikkialue)	9. Suunnittelu
	Lästoitus tai kiveys	E Kaasut	10. Pöytä ja penkit
	Puistovalaisin	1. Hiekkalaatikko	11. Pöytä ja penkit
		2. Leikkiköki	12. Kolmipyörä
		3. Kiipeily ja tasapainoili	13. Suunnittelu, vesileikit
		4. Keinut	14. Pöytä ja penkit
		5. Lasten viljelyalustat	15. Pelikenttä, luistinrata
			16. Varasto, WC, suikot, ketos
			17. Varasto, ketos, vesipihti

Tonttikohtainen leikkipaikka: 50 m kotiovelta

Kontula 1967, Saarinen UA, Museovirasto & Lauttasaari 1976, Volker von Bonin, HKM

Korttelikohtainen leikkipaikka: 150m kotiovelta

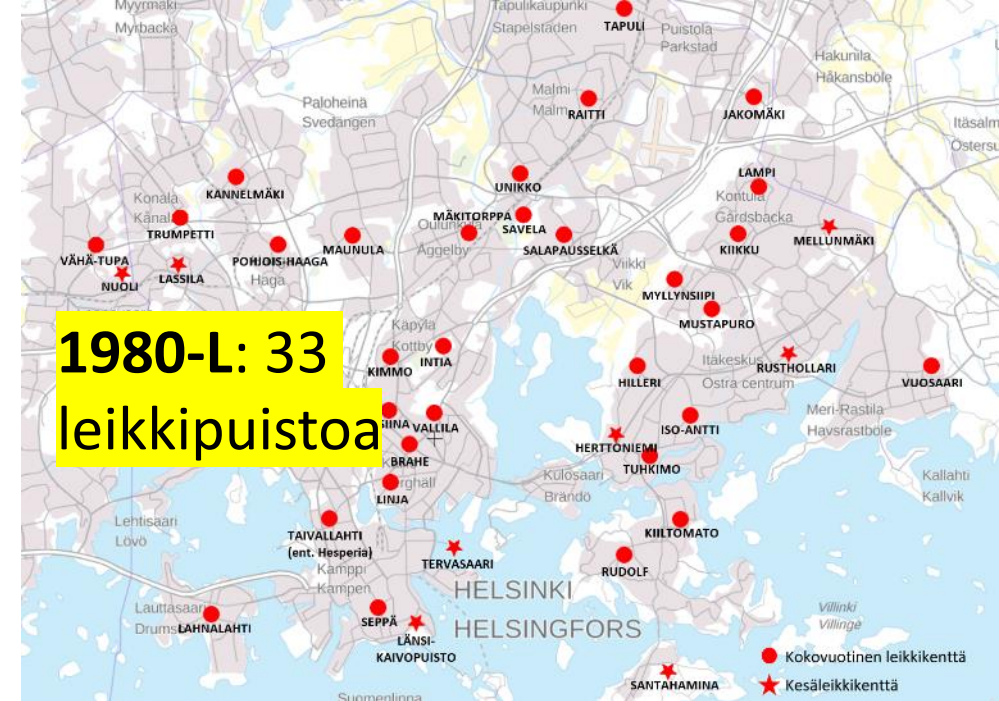

Tokoinrannan puisto, 1976, Simo Rista, HKM; Kannelmäki 1976, Volker von Bonin, HKM

Asuntoaluekohtainen leikkipaikka (Leikkikenttä, nyk. leikkipuisto): 500 m kotiovelta

Leikkipuisto Linja 1972. Teuvo Kanerva, Museovirasto; Leikkipuisto Jakomäki 1976, Stefan Bremer; Puotinharjun leikkikenttä 1983. Kari Hakli, Helsingin kaupunginmuseo

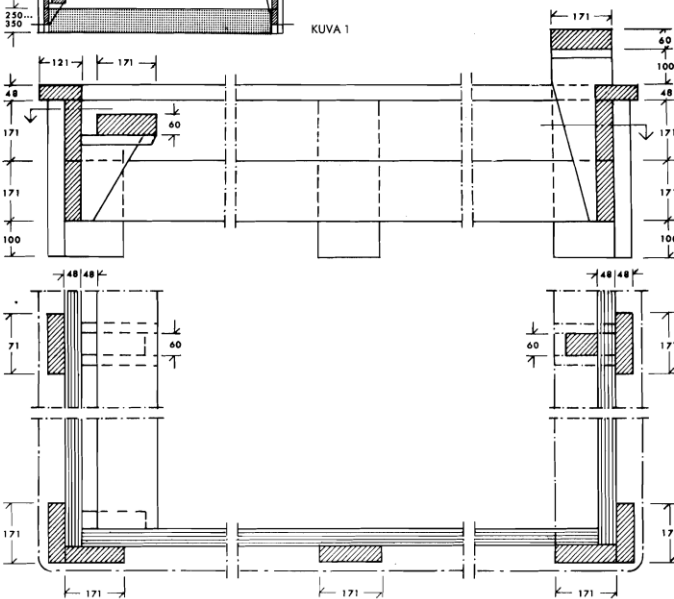

A schematic diagram of a rectangular specimen. The vertical dimension is labeled a and the horizontal dimension is labeled b . The specimen is filled with a fine grid pattern. Dashed lines indicate internal features or measurement points along the edges and corners.

Tässä RT-kortissa on selvitetty lasten hiekkalaatikon sijoituksen, tilantarpeeseen ja mitoitusukseen liittyviä näkökohtia sekä piirustuksiin esitellyt muutama hiekkalaatikon rakennustyyppi. Osapiirustuksia eri tavoin yhdistelemällä voidaan perusmalleja rajoitusti muuntaa, esim. matala penkki voi kiertyä koko laatikon tai kahdella sivulla voi olla matala penkki, kahdella korkeaa (kuva 1).

Hiekkalaatilloille vorataan pihamaan leikkiluualta oma paikkansa siten, että rojumat leikkiluualle toiminnat, pallopelit yms. eivät loukaa haittaa leikkiläisten käyttäjille. Koska hiekkalaatiloissa leikkijät ovat pihamaan nurmilla, joiden liikkumapiiri on pieniä ja jotka vielä tarvitsevat valvontaa, tulee hiekkalaatikon sijaita lähellä asuntojen sisäkäytävää ja tällöin, että muiden ihmisten ja eläimien näkökyky ei häiriintyisi. Kulkuteille laatualue tulee järjestää niin, ettei pihamaan muu liikenne aiheuta vaaraa hiekkalaatikon käyttäjille.

Technical drawing of a rectangular box. The drawing shows a perspective view of the box. The top edge is labeled with dimensions 250... and 350. The bottom edge is labeled with dimensions 250... and 350. The side edges are labeled with dimensions 250... and 350. The drawing is a technical sketch of a rectangular box.

5/77/2 000/Va ©Rakennustietosäätiö 1977

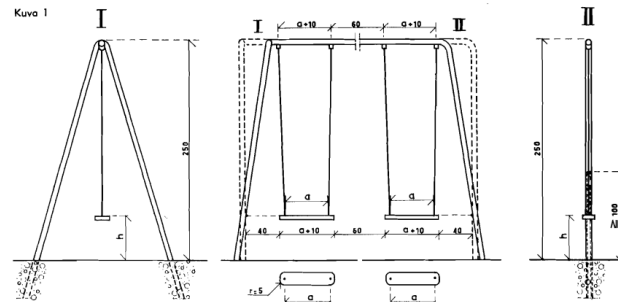
SfB (78)
UDK 796.1

Muita pihamaan laitteita ryhmässä RT 897...

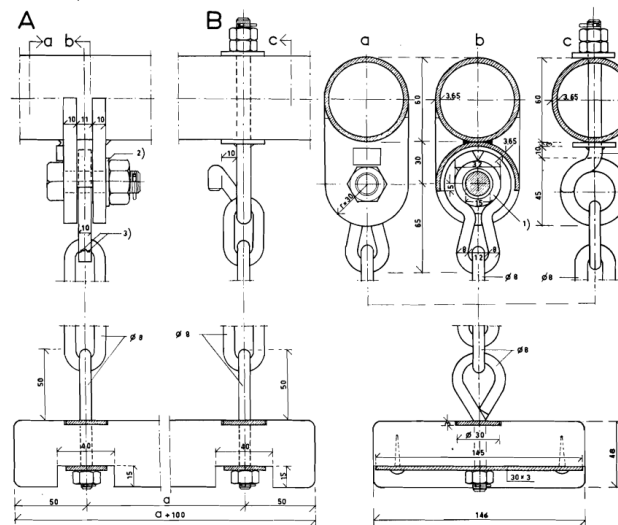
Eritelmä:
pystysuora tai vino perus-
keinuteline (I tai II)
ketjun kiinnitys (A tai B)

esim. RT 897,15/vino/l/A/a = 45, h = 50

Kuva 1

Kuva 2 1 : 2,5

1) suljettu urakuulalaakeri n:o 6002 zz (15 x 32 x 9)

2) jousioluslevy

3) kulmat pyöristetään

SfB (78)

UDK 796.1

tarvike-
tiedosto

1979-02-14 112)
Voimassaolo loppuu 1982-02

Lappset®
Lappset Ky

Lappset-järjestelmä koostuu leikkikatu-
den varusteista sekä piha- ja puustokalu-
teista. Leikkikalokk voidaan varustaa lä-
hdellisiä monitoimitintilillä (Minisport,
Liiliput tai Pekke ja Liisa) tai koota erik-
seen saatavissa olevista elementeistä
(Privat).

Monitoimilaineet sijoitetaan suureen hyllykaltekkoon.
Leikkipakkaa voidaan täydentää lukkalatikoilla, penkeillä, pöydillä ja seinämällä sekä lastenlaite-erillisillä elementeillä.
Lappusetuotteet on valmistettu painekylläsitetyllä männystä. Lukuroiden runkona on kaksoispuinen, kaareva liimipaketti. Lukuroiden ruostumaton teräslavalevy voidaan vaihtaa helposti tai muuttaa öljykarkalevyksi.

Lappset Minisport n:o 30

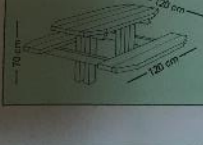
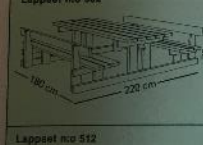
Kerrostalon, päiväkodin ja koulun pihaan sekä korttel- ja asuinaluekohtaiseen leikkipaikkaan soveltuva monitoimiteline, joka on tarkoitettu 4...7 ja 7...12-vuotiaille lapsille.

Lappset Privat n:o 50

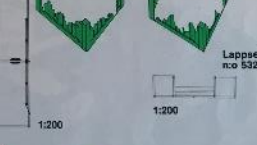
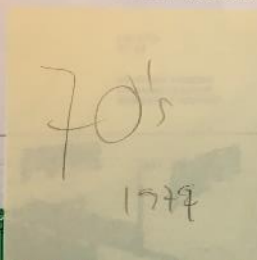
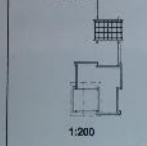
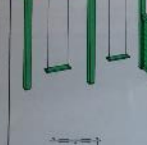
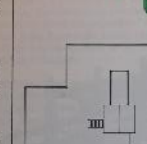
Pienen pihaan soveltuva leikkialue, joka on tarkoitettu kaikenikäisille lapsille.

Leonsat n° 502

na

Lappse
n:o 532

Privat n:o 1

Heinola 1957, Eero Sauri, Museovirasto; Lappset Group katalogi 2022

Leikkipuisto Taivallahti 1957; Lappset Group katalogi 2022

Standardoituva lapsuus 1970-1980 (2/2)

Lainsäädäntö takaamaan riittävien leikkipaikkojen rakentamista

Leikkiympäristöjen määrät lisääntyivät

Ymmärrys leikistä oli monipuolista ja moniammatillista.

Halu siirtää lapsen leikki kaupungin yhteisistä tiloista erityisesti lapsille suunniteltuihin tiloihin

“Urbaanin lapsen ongelmaa” ratkottiin alisteisena moottoriliikenteen kehitykselle, joka nähtiin vääjäämättömänä.

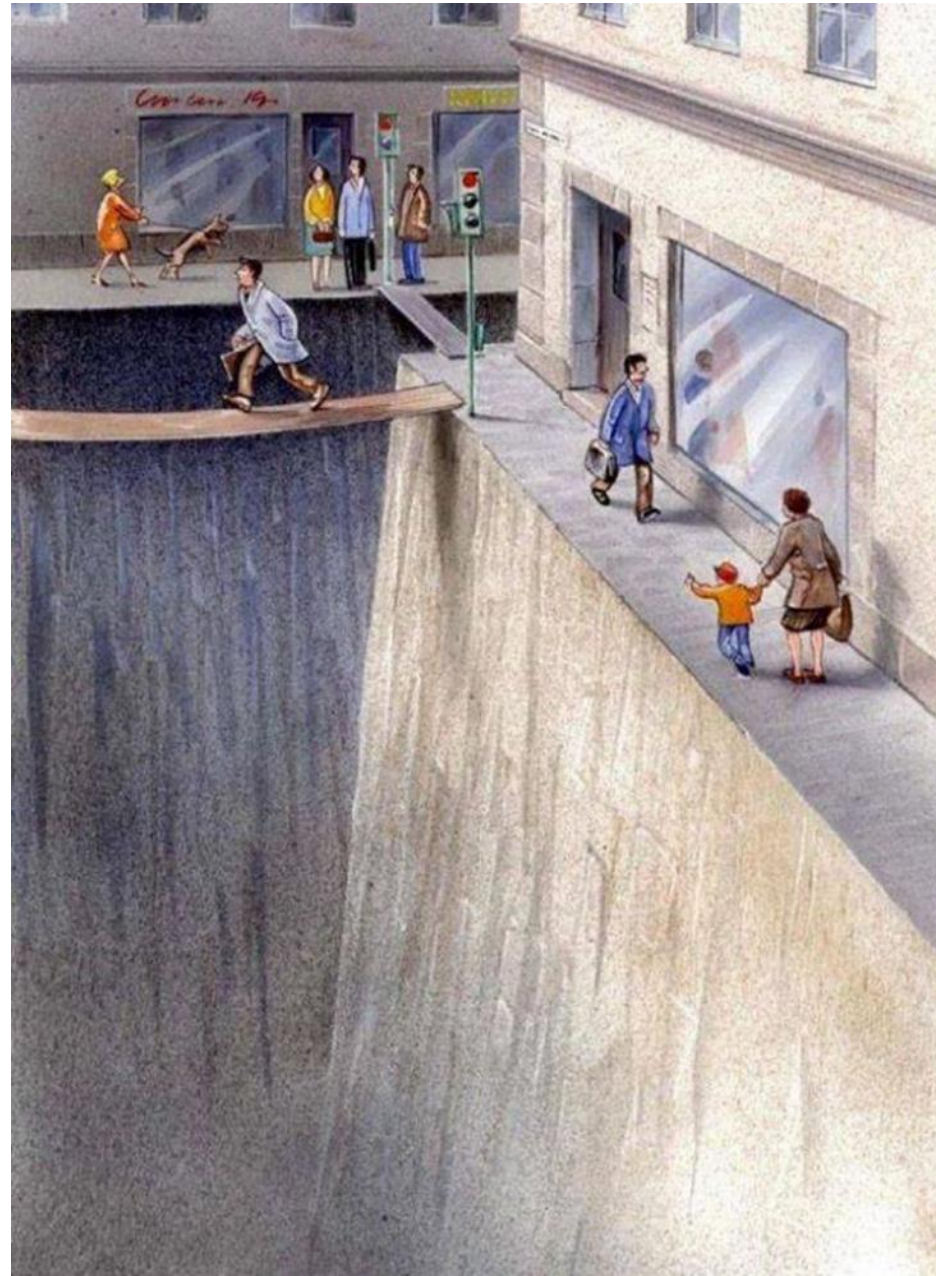
Yhteenveto:

Lapsuusympäristöjen normittaminen ja standardointi + & -

- Lisääntyvä normittaminen ja standardointi lisäsi rakennettujen leikkiympäristöjen määriä.
- Tavoitteena oli laadukkaiksi ja hyviksi ajateltujen leikkiympäristöjen helppo saavutettavuus mahdollisimman monelle, hyvinvointivaltion rakennettu ympäristö.
- Ymmärrettävää: Autoistuva kaupunki, institutionalisoituva lapsuus, lasten suuri määrä.
- Teollisuuden intressit, kansantaloudelliset hyödyt (vrt. Lappset)
- Suunnitteluohjeissa 1960-80 (RT, SisM) leikin ymmärrys monipuolinen, ml. seikkailuleikkipaikat jne.
- Ongelmana normit vai niiden tulkinta?
- Normittava kaupunkiympäristö, joka kertoo mitä ympäristössä kuuluu tehdä: Lapset kuuluvat leikkipaikalle, nuoret urheilukentälle jne.
- ”Kaupunkilaislapsuuden kesyttäminen”, lasten heikentyvät mahdollisuudet päättää omasta leikistä ja liikkumisesta.
- Itse tehtyjen, luovien ratkaisujen väheneminen?
- **Mitä tapahtuu muulle tilalle, saavatko lapset leikkiä ja liikkua leikkialueiden ulkopuolella? Kannustaako (kaupunki)ympäristö siihen?**
- Leikkivälinevalmistajat hyötyivät standardeista, menetettiinkö samalla jotakin? Tuliko päämääräksi liikaa turvallisuus ja kaupan edistäminen?
- Kritiikkiä on herättänyt esim. tylsiksi ja yhdenmukaisiksi koetut, ”standardoidut” leikkiympäristöt.
- Leikkivälineet keskivertokehoille – miten standardeissa huomioitiin/huomioidaan erilaiset vartalot ja liikkumismahdollisuudet?
- Varsinainen ongelma eli moottoriliikenteen voimakas kasvu tunnistettiin, mutta kehitystä pidettiin vääjäämättömänä.

"Asuin lapsuuteni aivan Tampereen ydinkeskustassa. Talossa asui paljon lapsia. Joka ilta sulan maan aikaan pelasimme nelimaalia viereisen Virastotalon parkkipaikalla. Silloin siellä ei ollut iltaisin ja viikonloppuisin autoja pelejä häiritsemässä. Muutoinkin kaikki mahdolliset pihapelit kuten piste kirkonrotta ja 10 tikkua laudalla onnistuivat kerrostalomme takapihalla aivan mainiosti. Pihaa ei todella oltu suunniteltu lapsia ajatellen;). Meitä se ei haitannut, porukalla saatiin mahtavat leikit aikaiseksi."

KIITOS!

veera.moll@aalto.fi

X: @VeeraMoll